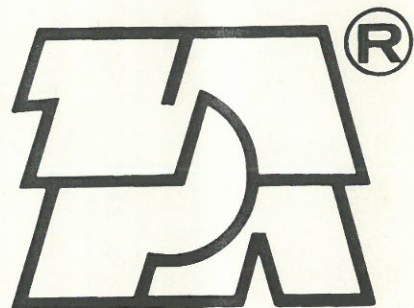

C Z Ę Ś Ć T E K S T O W A

ZESPÓŁ
AUTORSKICH
PRACOWNI
ARCHITEKTONICZNYCH

TEMAT

STUDIUM KONSERWATORSKIE REMONTU
I ADAPTACJI ZABYTKOWEGO OBIEKTU
STAREJ GAZOWNI W SOPOCIE

ADRES

UL. BITWY POD PŁOWCAMI 25

ZLECENIODAWCA

POMORSKIE OKRĘGOWE ZAKŁADY GAZOWNICTWA
W GDANSKU

NR UMOWY

467/90

GL. PROJEKTANT

mgr inż. arch. DANUTA POCCZMAN

OPRACOWANIE PROJEKTU

dr inż.arch. JANUSZ CIEMNOŁONSKI
mgr inż.arch. ALEKSANDER PIWEK

BRANŻA

STUDIUM KONSERWATORSKIE

STADIUM

STUDIUM

DATA

SIERPIEN 1990

ZAWARTOŚĆ OPRACOWANIA

I. CZĘŚĆ TEKSTOWA:

- | | ilość
stron | ilość
rys. | ilość
fot. |
|---|----------------|---------------|---------------|
| 1. Dzieje gazowni w Sopocie | 6 | | |
| 2. Zestawienie dokumentów z
akt Policji Budowlanej z
lat 1906 - 1944 | 6 | | |
| 3. Komentarz do przetkuma-
czanego zestawienia do-
kumentów wraz z planem
sytuacyjnym zabudowań
gazowni w Sopocie z 1928
roku. | 3 | 1 | |
| 4. Przemiany przestrzenne
gazowni | 7 | | |
| 5. Zalecenia konserwatorskie | 5 | | |
| 6. Opinie konserwatorskie
a/ mgr.inż.arch. Grze-
gorza Sulikowskiego | 4 | | |
| b/ doc.dr.inż. Andrze-
ja Januszajtisa | 1 | | |
| 7. Opisy dla zdjęć fotogra-
ficznych | 6 | | |

II. DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA:

1. Reprodukcje materiałów
archiwalnych	20
2. Fotografie stanu z 1990r.	48

III. CZĘŚĆ RYSUNKOWA:

1. Projekt gazowni z 19.04.
1906 r. - odrys z mate-
riałów archiwalnych w
skali 1:100 /plan piwnic,
parteru, elewacje: fron-
towa i boczna, 2 przekro-
je poprzeczne	1
2. Plan sytuacyjny terenu
z ok. 1975 r./odrys/	1
3. Propozycja sposobu dosto-
sowania współczesnych
okien do charakteru przy-
zabytkowej elewacji
skala 1:10 i 1:2	1

DZIEJE GAZOWNI W SOPOCIE

Opracowano na podstawie publikacji z 1928 r:
Nagelschmidt Ernst, "Die städtischen Betriebswerke Zoppot /Freie Stadt Danzig/ Bericht...aus Anlass der 25 jähr. Besteheus d. Steinkohlengaswerks.

Od 1885 r Sopot został wzbogacony w nowe źródło energii: gaz świetlny wytwarzany z oleju. Zakład produkujący ten gaz mieścił się na terenie dawnych łazienek w parku południowym i funkcjonował przez osiemnaście lat aż do 15 września 1903 r . Został rozebrany.

Gaz palny służył wówczas właściwie tylko do oświetlania ulic. Wytwarzano go w dwóch piecach węglowych z retortą z odlewany tygłem dla uzyskania gazu olejowego. Siarkowe oczyszczalnie były z rudy żakowej. Zbiornik gazu miał pojemność 100 m³ i był otoczony basenem wodnym w specjalnym obmurowaniu.

Do 1897 r, gdy elektryczność zaczęła wypierać inne źródła energii świetlnej, w Sopocie latarnie gazowe konkutowały tylko z naftowymi. Ale i później latarnie gazowe, po wygaszeniu o godz. 23³⁰ wszystkich elektrycznych, były jedynym źródłem światła na ulicach w nocy. W roku 1901/1902 było w Sopocie na 36 latarni gazowych aż 70 elektrycznych lamp żukowych i 200 żarowych. W zasadzie większość lamp gazowych rozlokowano na skrzyżowaniach ulic, w parku południowym i na molu.

Przyłączeń prywatnych do sieci gazowej było wówczas także niewiele, około 50. Były to głównie sklepy, okna wystawowe i restauracje. Wewnątrz lamp zainstalowano specjalne koszulki żarowe /były to prawdopodobnie siatki Auera nasycone tlenkami toru i ceru, które rozżarzając się do białości w środowisku gazowo-powietrznym, dawały jasny strumień światła. Wynalazek pochodzi z 1885 r./, natomiast latarnie uliczne płonęły otwartym płomieniem gazowym.

Do gotowania i oświetlania mieszkań gaz olejowy zastosowano tylko w sporadycznych przypadkach ponieważ lampy naftowe były tam zasadniczym źródłem światła.

Pierwotna sieć żeliwnych rur przesyłowych gazu olejowego ograniczono do średnic 1", 2" a w połączeniach domowych 1/2" i 3/4". Szczelność

zbiornika i sieci a być może sam proces produkcyjny były niedostateczne i przykry zapach gazu wypełniał park zdrojowy. Przeniesienie samego zakładu a także jego modernizacja stały się dla Sopotu koniecznością. Nastąpiło to po 18 latach jego działalności.

28 lipca 1903 roku uruchomiono nowy zakład produkcji gazu poza obszarem zabudowy miejskiej Sopotu - przy ul. Jelitkowskiej /dziś: ul. Bitwy pod Płowcami/. Wybudował go berliński BAMAG /Berlin-Anhaltischen Maschinenbau-Aktiengesellschaft/ dla gazowni węgla kamiennego.

15 września 1903 roku zezbrano gazownię olejową.

Produkcję nowej gazowni założono na 1000 m³ dziennie nie wiedząc jakie będzie w przyszłości zapotrzebowanie na gaz, ponieważ od 1897 r. wprowadzono do Sopotu elektryczność, która zaczęła skutecznie wypierać gaz z funkcji oświetleniowej. Natomiast dla domowych gospodarstw gaz okazał się niezmiernie przydatny czego skutkiem było wciąż rosnące zapotrzebowanie na niego.

Gazownia, działająca początkowo na prawach dzierżawy, w konsekwencji jej rentowności stale rosnącej, już 1 czerwca 1905 r. przeszła na własność miasta Sopotu, /którym stał się dopiero 1 kwietnia 1902 r/. Nastąpiła rozbudowa i powiększanie zbiorników. W 1906 r. zużycie gazu wzrosło do 4000 m³ dziennie i trzeba było obok zbiornika na 800 m³ zbudować kolejny na 1500 m³.

W 1910 r. z wielkim rozmachem zbudowano kolejny zbiornik na 12 tys. m³ gazu a poprzedni metodą teleskopowania powiększono do 3 tys. m³. Powiększono sieć gazową wymieniając stare przewody o \varnothing 200 mm na 300 mm. W tym czasie roczne zużycie gazu wzrosło do 1 miliona m³ a najwyższe dzienne zapotrzebowanie wahało się między 4000 i 5000 m³. Zmusiło to gazownię do powiększenia urządzeń piecowych, studzenia, itp. wzmacniając ich moc produkcyjną do 12 tys. m³ dziennie, w tym przypadku działając na wyrost.

Wybuch I wojny światowej i lata 1914-1918 oraz pierwsze powojenne przyhamowały rozwój gazowni, zwłaszcza wojenne ograniczenia surowcowe i reglamentacja gazu.

Wybudowanie nowego zbiornika o kubaturze 3000 m³ na gaz wodny umożliwiło na codzienne zaopatrzenia Sopotu w gaz do 10 tysięcy m³. W roku 1926 zbudowano kolejny zbiornik na 10 tysięcy m³. W sumie te zbiorniki razem z teleskopowo powiększonym I-ym do 1500 m³ na przyjęcie gazu wodnego, którego dodawano do gazu węglowego w ilości do 20% umożliwiło produkcję gazu do 15 tys. m³.

Po wojnie zaczęto stosować nowe zmiany techniczne jak budowa urządzeń myjących i destylujących czy do wytwarzania benzolu /trudno osiągalnego zagranicą w tym 1922 r./. Otrzymywano go w procesie wymywania gazu koksowniczego czy w czysie destylacji smoły węglowej /benzol jest jednym z podstawowych rozpuszczalników substancji organicznych, jest stosowany do wyrobu barwników, detergentów czy wreszcie mieszanek pędnych/. Dalej rozbudowywano sieć rur, powiększono budynki administracyjny przez budowę nowego skrzydła - na kawiarnię i biuro, powiększano urządzenia gazowe i węglowe.

Po 1920 r. odczuto brak zbiornika kiedy zapotrzebowanie na gaz niewspółmiernie wzrosło w stosunku do poprzedniego okresu. Dotąd zapasy w zbiornikach stanowiły około 30% najwyższego codziennego zużycia podczas gdy zapas powinien wynosić od 80 do 100% codziennego zapotrzebowania. Dlatego w okresie szczytowego zapotrzebowania przy braku rezerwowej ilości gazu, była konieczność trzymania pod ogniem dodatkowych pieców co dodatkowo obciążało zakład wpływając na jego nierentowność. Dla trzeciego zbiornika przejętego przez gazownię 10 stycznia 1927 r. zgodnie z rozwojem techniki zastosowano nowy typ bezwodnego zbiornika tarczowego /przez fabrykę maszyn Augsburg-Nürnberg MAN/. Zbiornik starego typu poruszający się pionowo jest cylindrycznym dzwonem z blachy żelaznej ze zbiornikiem wodnym u dołu jako uszczelnienie. Przy niskim ciśnieniu dzwon zatapiał się. W nowym bezwodnym zbiorniku silna pokrywa z żelaznej blachy zamyka wielobok stojący bezpośrednio na fundamencie i poruszający się na rolkach powierzchnią poruszającą się pionowo we wszystkich kierunkach tłokowo w futerale i w zależności od ilości gazu tworzy górne zamknięcie jego zawartości. Przeciwno ułatwianiu się gazu, zabezpieczono brzeg tarczy

wolny od rdzy ^{przez} pojemnik wypełniony smołą. Zbiornik ten ulokowano na placu za Wyścigami bliżej torów kolejowych zabezpieczając teren pod przyszły zakład w tym miejscu. Zbiornik powiązano siecią rur \varnothing 200mm bez szwa spawanych z urządzeniami ciśnieniowymi.

Oświetlanie ulic na zarządzenie władz wojskowych w czasie wojny wstrzymano. Po jej zakończeniu, 500 latarni gazowych i 400 elektrycznych znowu uruchomiono. Zużycie gazu od końca 1919 r. gwałtownie rosło i w 1922 r. zużycie sięgnęło 2,4 miliona m^3 . Po inflacyjnym spadku już od 1 listopada 1923 r. następuje wzrost aż do 2,6 miliona m^3 .

W samym zakładzie wojenne szkody szybko usunięto a wszystkie urządzenia do produkcji gazu poddano remontowi. Stare piece gazogeneratorowe z obudowanym generatorem zastąpiono po 1919 r. przez bardziej nowoczesne, katwiejsze w obsłudze i lepiej działające piece z wyciąganym do przodu generatorem.

Ze średniej rocznej podaży gazu sięgającej pod koniec lat 20-ych 2,5 miliona m^3 przypada dla użytkowników - ok. 85%

na oświetlanie ulic - ok. 9%

na własne zużycie - ok. 2%

na straty - ok. 4%

Najwyższy pobór gazu w lecie - ok. 10.000 m^3

Roczny pobór gazu na głowę mieszkańca Sopotu wynosi ok. 90 m^3 licząc jako średnią z ostatnich lat.

W gazowni w tych latach było zatrudnionych ok. 47 robotników i rzemieślników na 20 pracowników umysłowych wraz z urzędnikami /liczonych razem z zatrudnionymi urzędnikami w przeds. wodoc. i kanal./

Dla wyprodukowania 15 tys. m^3 gazu dziennie przeznaczonych jest 6 poziomych pieców peknogeneratorowych o wydajności ok. 2.000 m^3 gazu z węgla kamiennego na dobę.

Do napełniania retort służyła niecka ładowcza napędzana energią elektryczną. Ze względu na szczupłość miejsca za piecem koks musi być ciągnięty ręcznie i w taczkach ręcznych podwożony pod wieżę gaś-

niczą. 200 kg załadunek retorty starcza na 6-8 godzin.

Piece wytwarzające gaz z węgla kamiennego są uzupełniane przez aparaturę wytwarzającą gaz wodny o dziennej wydajności do 3 tys. m³. gazu koksowniczego lub wodnego z koksu i pary wodnej.

Kubełkowy przenośnik węgla posiada napęd z maszyny parowej oraz rezerwowy napęd elektryczny. ~~Rurkownik~~ Wieżowy pojemnik węgla o pojemności ok. 20 m³ może pomieścić do 16 ton.

Urządzenie chłodzące i myjące składa się z dwóch równoległych tej samej wielkości układów, każdego dla 6.000 - 7.000 m³ dziennego przepływu gazu. Należące do tego elementy zasysające gaz za pomocą transmisji są napędzane przez dwie maszyny parowe po 6 KM każda. Cztery elementy oczyszczające z kolejką wiszącą dla transportu masy oczyszczonej mają pojemność po 10 m³ każdy.

Po powrocie normalnych warunków gospodarczych czynna jest również aparatura benzolowo-myjąco-destylująca, ponieważ wymywanie oleju służy równocześnie do usuwania otrzymywanej obficie nadtaliny z gazu w piecu poziomym. Wydzielanie się naftaliny w sieci rur mogłoby doprowadzić do ich zatkania.

Z obu oddziałów gazomierzy - mniejszy służy do pomiarów dodawanego gazu wodnego podobnie jak zbiornik I-y o pojemności 1.500 m³ służy wyłącznie do magazynowania gazu wodnego, pozostałe do gazu mieszanego: II-gi o pojemności 3.000 m³, III-i o pojemności 10.000 m³.

Parę wodną, potrzebną do napędu maszyn i pomp przy wytwarzaniu gazu wodnego, destylacji benzolu i amoniaku, podobnie do ogrzewania obu starych zbiorników jak też budynku zakładowego - dostarczają dwa kotły jednopłomieniowe, o 20 i 35 m² powierzchni grzewczej. Kotły są przystosowane do spalania koksu. Pomieszczenia do składowania i warsztaty gazowni okazały się niewystarczające i powinny zostać powiększone w najbliższym czasie.

Budynek administracyjny kilkakrotnie w ciągu minionych 25 lat rozbudowywany, ma obecnie obok wystarczających pomieszczeń dla biur i kasy - mieszkanie dyrektorskie na I-ym piętrze.

Sieć miejska jest zasilana ze zbiorników przy ul. Jelitkowskiej /obecnie Bitwy pod Płowcami nr25/ przewodami \varnothing 200 i 300 mm oraz głównym gazocięgiem \varnothing 500 mm z III-go zbiornika przy d. ul. Gdańskiej /obecnie Alei Niepodległości/.

Gazowe oświetlenie ulic na połowę lipca 1928 r obejmuje stan 502 latarni zwykłych oraz 48 latarni na gaz płynny do szczególnie jasnego oświetlania mola i dziedzińca parku zdrojowego. Z tego 42 sztuki lamp jednopłomieniowych po 1000 świec każda oraz 6 lamp trzy-płomieniowych po 3000 świec każda /świec Hefnera/. Poza nimi w parku zdrojowym palą się 24 latarnie dwupłomieniowe, dwustoświecowe o wiszącym świetle. Ok. 100 świecowe latarnie uliczne mają w swej większej części palniki stojące /448 sztuk/, wiszące - zastosowano tylko w 36. Grzybkowe i grupowe palniki w ilości 18 sztuk są jeszcze dopiero wypróbowywane.

Z wymienionych wyżej 502 latarni gazowych - 290 pali się tylko do północy /latarnie wieczorne/, reszta - 212 latarni pali się przez całą noc do brzasku /latarnie nocne/. Wszystkie uliczne latarnie gazowe zaopatrzone w zdalne zapłoniki /Bamag-Fernzündern/ uruchamiane przez falę tłoczącą. Dla porównania warto wiedzieć że w tym samym czasie było w Sopocie 270 elektrycznych latarni wieczornych i tylko 130 nocnych.

Liczba podłączy domowych do sieci gazowej w 1928 r było 1317. Wzrost w ostatnich latach przedstawiał się jak następuje:

w 1922 r	-	62	nowe	połączenia
1923	-	13	nowych	połączeń
1924	-	48	- " -	
1925	-	25	- " -	
1926	-	27	- " -	
1927	-	22	nowe	przyłączenia

Właściwa eksploatacja urządzeń wytwórczych gazu przy ujednoliceniu gatunków węgla, osiągnięto wzrost wydajności gazu większy niż zużycie co przy wzroście zapasu dzięki dużemu zbiornikowi, gazownia stała się dobrze prosperującym zakładem. Rozwój w przyszłości zabezpieczono zakupieniem przy III zbiorniku 4 ha terenu blisko ul. Gdańskiej i torów kolejowych.

ZESTAWIENIE DOKUMENTÓW Z AKT POLICJI BUDOWLANEJ Z LAT 1906 - 1944

G a z o w n i a M i e j s k a
w S o p o c i e

/wg akt: Archiwum Miasta Sopotu - Akta Policji Budowlanej
sygn.: Archiwum Państwowe w Gdańsku - Ekspozytura w Gdyni
zesp. 48/6/23-25 oraz 48/464

- k. 1 Magistrat Miasta Sopotu przedkłada Policji Budowlanej Sopotu 2 karty rysunków technicznych dot. dobudowania jednego piętra na budynku administracyjnym Gazowni Miejskiej w Sopocie i prosi o wydanie zezwolenia na budowę. Podpisał radca Magistratu Kollath. Sopot, dnia 19 IV 1906 r.
- k.2 Konsens Budowlany z dnia 21 IV 1906 r.
- k. 3 Rysunek techniczny z dnia 19 IV 1906 r. zatwierdzony przez budowniczego miejskiego Puchmüllera dnia 21 IV 1906 r.
- k. 4 Dowód doręczenia z dnia 4 V 1906 r.
- k. 5 Wniosek o odbiór stanu surowego z dnia 27 IV 1906 r.
— Budowniczy miejski Puchmüller dokonał odbioru i zezwala na przystąpienie do tynkowania, dnia 3 V 1906 r.
- k.6 Przedsiębiorca budowlany A. Depkke melduje, że w mieszkaniu na piętrze budynku administracyjnego Gazowni Miejskiej w Sopocie tynkowanie wewnętrzne ukończono w całości a tynkowanie zewnętrzne jest daleko posunięte, dnia 1 V 1906 r.
- k. 7 Magistrat Miasta Sopotu do Policji Budowlanej w Sopocie kieruje wniosek o dokonanie odbioru gotowej nadbudowy I piętra nad budynkiem administracyjnym Gazowni Miejskiej w Sopocie. Dnia 17 VII 1906 r.
- k. 7v. Odbiór dokonany bez zastrzeżeń dnia 26 VII 1906 r.
- k. 8 Wniosek wraz z czterema rysunkami technicznymi dot. rozbudowy Gazowni Miejskiej w Sopocie. Za Magistrat podpisał Kollath. Dnia 19 IV 1906 r.
- k. 8v. Budowniczy miejski ~~xx~~ Puchmüller wyraża zgodę na budowę. 21 IV 1906 r.
- k.9 Meldunek o postępie prac przy budowie Gazowni dnia 7 VII 1906 r. Dalszy ciąg budowy. Melduje Stefka, dnia 24 VII 1906 r.
Budowa jeszcze nieukończona- melduje sierżant Policji Kukoreit Dnia 7 VIII 1906 r.
- k. 9v. Jak wyżej - melduje Kukoreit dnia 28 VIII 1906 r.
- k. 10 Zezwolenie na powiększenie /Erweiterungsbau des Betriebsgebäudes/ Gazowni w Sopocie. Dnia 21 IV 1906 r.
- k. 11 Rysunek Techniczny: Erweiterungsbau der Gasanstalt zu Zoppot: fasady - przednia i boczna oraz rysunki przyziemia. Dnia 19 IV 1906 r. Za Magistrat podpisał Kollath, zatwierdził budowniczy miejski - Puchmüller dnia 21 IV 1906 r.
- k. 12 Jak wyżej. Przekrój AD, CD, oraz rys. podpiewniczenia, 21 IV 1906 r.
- k. 13 Dowód doręczenia z dnia 4 V 1906 r.
- k. 14-14v. Kreisausschuss des Kreises Neustadt Westpreussen do Policji Budowlanej dnia 7 V 1906 r. wydaje koncesję na budowę gazowni koksowej w Sopocie. Zgodnie z rozporządzeniem ministerialnym Nr 31 z dnia 1 V 1904 r. odbiór i włączenie do produkcji należy natychmiast zgłosić Prezydentowi Rejencji w Gdańsku poprzez starostę /Wejherowskiego/ wedle zarz. z dnia 3 X 1899 r.
- k. 15 Meldunek sierżanta policji Baranowskiego, że budowa jeszcze nie jest ukończona. Dnia 26 X 1906 r.

- k. 16 Wniosek Magistratu Miasta Sopotu z dnia 26 IX 1906 r. o odbiór stanu surowego budowy Gazowni Miejskiej w Sopocie.
Budowniczy miejski Puchmüller dokonał odbioru dnia 30 IX 1906 r.
- k. 16v. 15 XII 1906 budowa jeszcze nieukończona. Podpisał: Stefka
21 XII 1906 r. Odbiór i oddanie do użytku. Podpisał Stadtbaumeister Puchmüller.
- k. 17 Magistrat Miasta Sopotu przesyła do :/An die Königliche Gewerbe - Inspektion/w Gdańsku rysunki techniczne dot. budowy „des Werkstatt-Gebäudes”, kotłowni dla nowego zbiornika gazowego tudzież 2 szop /magazynów?/ dla Gazowni Miejskiej w Sopocie i wnosi o wydanie zezwolenia na tę budowę. Sopot dnia 16 VIII 1906 r. PÓdpisał: Burmistrz Kollath oraz Zastępca NN. /Beigeordnete/.
- k. 17v. Uchwałą Magistratu z dnia 5 X 1906 r. zezwala się na budowę.
Budowniczy miejski wyraża zgodę na wydanie zezwolenia na budowę
- k. 18 Meldunek sierżanta policji Baranowskiego, że budowa nie jest jeszcze ukończona. Dnia 8 XI 1906 r.
13 XII 1906 r. melduje Hentsch, że budowa Gazowni gotowa.
- k. 19. Konsens budowlany na budowę „des Werkstattgebäudes”, kotłowni oraz dwóch szop-magazynów Gazowni Miejskiej w Sopocie z dnia 12 X 1906 r.
- k. 20-22 brak
- k. 23 Dowód doręczenia z dnia 18 X 1906 r. Doręczył i podpisał sierżant policji: Skorzyk.
- k. 24 - 27v. Polizeiverwaltung der Stadt Zoppot stwierdza dnia 12 VIII 1912 że na terenie Gazowni Miejskiej w Sopocie przystąpiono do powiększenia szopy na opał oraz do dobudowy budynku warsztatowego /des Werkstattgebäudes/ bez pozwolenia. Wobec czego wzywa się administrację Gazowni do dostarczenia wymaganych zezwoleń i odpowiednich podkładek.
- k. 28 Zarząd Gazowni Miejskiej w Sopocie przesyła dnia 3 IX 1912 r. żądane rysunki techniczne dot. powiększenia szopy na opał oraz na dobudowę warsztatu slusarskiego.
- k. 29 i 30. Rysunki techniczne - jako załączniki do pisma powyższego.
- k. 31 Konsens na budw. jak wyżej. 14 IX 1912 r.
- k. 32 Dowód doręczenia z dnia 17 IX 1912 r.
- k. 33 Budowniczy Miejski Puchmüller stwierdza, że dobudowa jest gotowa. Dnia 25 IX 1912 r.
- k. 35 Rysunek na powiększenie szopy Gazowni Miejskiej w Sopocie. Zatwierdza budowniczy miejski Puchmüller dnia 29 XII 1913 r.
- k. 36 - 39 Polizja Budowlana w Sopocie stwierdza, że rozbudowa stojącej pod południową granicą posesji Gazowni Miejskiej w Sopocie szopy podjęta bez zezwolenia i wzywa Gazownię do przedłożenia stosownych podkładek Dnia 30 X 1913 r. - 18 XI 1913 r.
- k. 40 Dowód doręczenia pozwolenie na budowę z dnia 5 XII 1913 r.
- k. 41 Policja Budowlana w Sopocie dnia 15 XII 1913 r. zawiadania Gazownię Miejską w Sopocie, że zezwolenie na budowę szopy na wniosek Gazowni z dnia 10 X 1913 r. nie może być wcześniej wydane, dopóki nie zostaną przedłożone rysunki techniczne odnosnej szopy.

G a z o w n i a M i e j s k a
w S o p o c i e

sygn.: 48/6/23-25 i 48/464 c.d.

- k. 42-43 Pismo przewodnie do Hlicji Budowlanej w Sopocie z dnia 10 XII 1913 r. dot. dostarczenie rysunków technicznych na budowę szopy na terenie Gazowni Miejskiej w Sopocie wraz z wnioskiem o pozwolenie na budowę.
Na odwołanie uwagi budowniczego miejskiego Puchmüllera.
- k. 44 Pozwolenie na ~~knixxx~~ dobudowę do magazynu /„Lagerschuppen”/ murowanego pod dachem krytym papą dla Gazowni Miejskiej w Sopocie z dnia 31 XII 1913 r.
- k. 45 Budowniczy Miejski Puchmüller stwierdza dokonanie odbioru gotów dobudowy bez zastrzeżeń. Dnia 8 I 1914 r.
- k. 46 Wniosek o pozwolenie na rozbudowę budynku administracyjnego Gazowni Miejskiej w Sopocie wraz z rysunkami technicznymi w załączeniu z dnia 17 VI 1914 r.
- k. 47 Konsens budowlany na rozbudowę Gazowni - jak wyżej z dnia 22 VI 1914 r.
- k. 48 Dowód doręczenia konsensu na budowę w Gazowni. Dnia 27 VI 1914 r.
- k. 49 Rysunek techniczny na rozbudowę budynku administracyjnego Gazowni Miejskiej w Sopocie z dnia 19 VI 1914 r.
- k. 50 Odbiór w stanie surowym. Dokonuje budowniczy miejski Puchmüller dnia 4 VII 1914 r.
- k. 48 /numeryacja mylna-ponowna/ Gazownia Miejska w Sopocie prosi o doręczenie kluczy do mieszkania służbowego dyrektora Gazowni. Dnia 13 VI 1920 r.
- k. 50 /ponowna numeracja - mylna/ Wniosek Gazowni Miejskiej w Sopocie z dnia 9 XI 1922 r. o pozwolenie na rozbudowę północno-zachodniego skrzydła budynku administracyjnego Gazowni. Podjęcie tej rozbudowy zostało zatwierdzone uchwałą Magistratu z dnia 20 IX 1922 r. W załączeniu rysunki techniczne i obliczenia statyczne.
- k. 51-54v. Obliczenia statyczne dot. rozbudowy budynku administracyjnego Gazowni Miejskiej w Sopocie z dnia 9 XI 1922 r. Data zatwierdzenia przez miejskiego inspektora budowlanego Hentscha: 5 XII 1922 r.
- k. 55 Drukowany formularz dla każdego użytkownika gruntu dot. uprawy i przychodów z uprawianej ziemi. /Kwestionariusz podatkowy ?/ /„Anbau- und Erntefläechenerhebung”/ z dnia 1 - 15 VI 1920 r. na nazwisko: Walther Wanninger w Sopocie. Poza tem druk niewypełniony. Natomiast na odwołanie uwagi, że nowa budowa Gazowni leży na gruncie, który jeszcze do Gazowni Miejskiej w Sopocie nie należy. Data: 1 XII. /1922 r./
- k. 56 Rysunek techniczny dot. dobudowy do budynku administracyjnego Gazowni Miejskiej w Sopocie z października 1922 r. Zatwierdzony dnia 8 XII 1922 r.
- k. 57 Plan sytuacyjny na terenie Gazowni Miejskiej w Sopocie z maja 1920 r.
- k. 58 Konsens budowlany na dobudowę do budynku Gazowni Miejskiej w Sopocie - murowaną pod papą. Dnia 8 XII 1922 r.
- k. 59 Stwierdzenie wykonania pracy. Dnia 20 XII 1922 r.
- k. 60 Gazownia Miejska w Sopocie prosi o dokonanie odbioru stanu surowego rozbudowy budynku administracyjnego. Dnia 6 I 1923 r.
- k. 61 Stwierdzenie, że budowa jeszcze trwa. Dnia 21 III 1923 r.

G a z o w n i a M i e j s k a
w S o p o c i e

sygn.:48/6/23-25 i 48/464 c.d.

- k. 62 Wniosek Gazowni Miejskiej w Sopocie o odbiór do budowy budynku administracyjnego i pozwolenie na użytkowanie. Dn. 16 IV 1923 r.
- k. 63 Stwierdzenie dokonania odbioru budowy budynku administracyjnego Gazowni Miejskiej w Sopocie bez zastrzeżeń. Podpis: Hentsch dnia 6 VI 1923 r.
- k. 64 Na wniosek Magistratu Miasta Sopotu z dnia 25 II 1925 r. Gdański Wydział Powiatowy /Der Stadtausschuss des Stadtkreises Danzig/ udzielił zezwolenia dnia 5 V 1925 r. na utworzenie „einer Benzolanlage, Wasseranlage,...” i powiększenie zbiornika na gaz w Gazowni Miejskiej w Sopocie wedle załączonego rysunku pod warunkiem jednak zainstalowania odpowiedniej wentylacji i wymaganego zabezpieczenia przed uchodzeniem gazu. Gdańsk, dnia 5 V 1925 r.
- k. 65, 88. Magistrat Miasta Sopotu do Senatu Wolnego Miasta Gdańska, Wydz. Handlu i Rzemiosła dnia 27 II 1925 r.
Wniosek o wyrażenie zgody instancji zwierzchniej na wykonanie „Benzolanlage”, „Wasseranlage” i powiększenie zbiornika na gaz w Gazowni Miejskiej w Sopocie. Z załącznikami:
- k. 66 zał. dot. opisu urządzeń benzolowych
- k. 67 - 69 zał. dot. urządzeń „Wassergas - Anlage.
- k. 70-78 Obliczenia szczelności zbiornika gazowego z żelaznym, płaskim dnem basenu z dnia 22 XI 1924 r. Sprawdzenie i zatwierdzenie dnia 4 II 1925 r. Podpis: Dürroberinspektor - Hentsch.
- k. 79 Plan sytuacyjny Gazowni Miejskiej w Sopocie z dnia 18 X 1924 r.
- k. 80 Rysunek techniczny zbiornika gazu z dnia 18 X 1924 r.
- k. 81 Rysunek techniczny: Montageplan der Generatorenanlage dla Gazowni Miejskiej w Sopocie. Dnia 10 I 1925 r.
- k. 82 Rysunek techniczny: „Verbindungsrohrleitung zwischen Wascher- und Gasbehälter durch die Gasuhr in die Produktionsleitung z dnia 10 I 1925 r.
- k. 83 Gaswerk Zoppot. Benzolgewinnungsanlage. 6 V 1925 r. Rys. techniczny
- k. 84 Der Senat, Verwaltung der Stadtgemeinde Danzig, Stadtausschuss do Policji Budowlanej w Sopocie. Pismo przewodnie dot. dostarczenia zezwolenia wraz załącznikami na urządzenie „einer Benzolanlage”, Wasseranlage” i powiększenie zbiornika gazu w Gazowni Miejskiej w Sopocie. Dnia 4 V 1925 r.
- k. 85 Magistrat do Policji Budowlanej w Sopocie przesyła dnia 24 VI 1925 4 rysunki techniczne dot. wzniesienia pomieszczenia do magazynowania benzyny na terenie Gazowni Miejskiej w Sopocie z prośbą o wydanie zezwolenia na budowę oraz zezwolenia na składowanie benzyny potrzebnej dla komunikacji lotniczej do Sztokholmu Gdańskiego Aero-Lloyd'a.
- k. 86 Rysunek techniczny szopy na magazynowanie benzyny z dnia 5 VIII 1925
- k. 87 Plan sytuacyjny na szopę do magazynowania benzyny na terenie Gazowni Miejskiej w Sopocie z dnia 5 VIII 1925 r.
- k. 88 zob. poz. k. 65.
- k. 89 Konsens na budowę szopy do magazynowania benzyny na terenie Gazowni Miejskiej w Sopocie. Dnia 4 VIII 1925 r.

Gazownia Miejska
w Sopocie

sygn.: 48/6/23-25 i 43/464 c.d.

- k. 90 Prezydent Policji w Gdańsku do Magistratu Miasta Sopotu dnia 12 VIII 1925 r. Zezwolenie na magazynowanie w specjalnej „szopie” na terenie Gazowni Miejskiej w Sopocie benzyny dla celów lotniczych Aero-Lloyde w ilości 3 + 4.000 kg.
- k. 91 Koncept wniosku o pozwolenie na pobudowanie na terenie Gazowni Miejskiej w Sopocie nowej szopy magazynowej z garażem. W załączeniu 4 rysunki techniczne i obliczenia nosności dźwi-garów. Dnia 16 XI 1928 r.
- k. 92 Rysunek techniczny do pisma jak wyżej: Zeichnung zum Neubau eines Lagerschuppens mit Garage auf dem Gelände der Gasanstalt Zoppot. Rzuty przyziemia. Data: październik 1928 r., stwierd-
dził: techn. Bauinspektor - Hentsch dnia 19-XI 1928 r.
- k. 93 Rys. techniczny jak wyżej: piętro
- k. 94 Rys. techn. jak wyżej: przekrój poprzeczny
- k. 95 Rys. Techn. jak wyżej: widok fasady frontowej
- k. 96 Obliczenia statyczne do pisma z dnia 16 XI 1928 r. /k. 91/
- k. 97-98 Zezwolenie na budowę szopy z garażem na terenie Gazowni Miejs-
kiej w Sopocie pod określonymi warunkami. Data: 22 XI 1928 -
16 IV 1929 r.
- k. 99 Pismo o odbiór policyjny budowy magazynu z garażem na terenie
Gazowni Miejskiej w Sopocie. Dnia 22 IV 1929 r.
- k. 100 Przebudowa Gazowni Miejskiej w Sopocie. 1934 r.
- k. 101 Obliczenia statyczne. /b.d. - 1934 r./
- k. 102-103v. Kosztorys na przebudowę Gazowni Miejskiej w Sopocie. 20 VIII
1934 r.
- k. 104 Rys. techniczny: Drzwi wejściowe do budynku Gazowni Miejskiej
w Sopocie. /1934r./
- k. 105-105v. Staedtische Werke - Zoppot do Bau Inspektion w miejscu
dnia 18 VI 1934 r. prosba o konsultację w sprawie przebudowy
wewnętrznej w pomieszczeniu kasowym.
- k. 106 Stadtbaupamt Zoppot do Staedtische Werke w miejscu Abt. Gasensta-
alt dnia 20 VIII 1934 r. Pismo przewodnie dot. przesłania rysunku te-
nicznego i kosztorysu na przebudowę budynku administracyjnego
Zakładów Gazowniczych w Sopocie.
- k. 107-110v. Kosztorys na przebudowę Zakładów Gazowniczych w Sopocie
z dnia 20 VIII 1934 r.
- k. 111 Miejski Urząd Budowlany w Sopocie /Stadtbaupamt/ do Staedtische
Werke Abteilung Gasenstaalt w Sopocie przesyła 5 rysunków techn.
dot. przebudowy pomieszczeń kasowych w budynku administracyjnym
Zakładów Gazowniczych w Sopocie. Dnia 17 IX 1934 r.
- k. 112 Gasenstaalt Zoppot. Przebudowa pomieszczenia
/des Schalterraumes/ im Verwaltungsgebäude/ w budynku adminis-
tracyjnym Gazowni. /b.d. 1934 r./
- k. 113 Obliczenia statyczne dot. przebudowy w budynku administracyjnym
Gazowni w Sopocie. Dnia 17 XI 1934 r.
- k. 114 Pismo przewodnie dot. dostarczenia wymaganych rysunków technicz-
i obliczeń statycznych na przebudowę „des Schalterraumes”
w budynku administracyjnym Gazowni celem sprawdzenia i wydania
pozwolenia na budowę. Dnia 19 XI 1934 r.

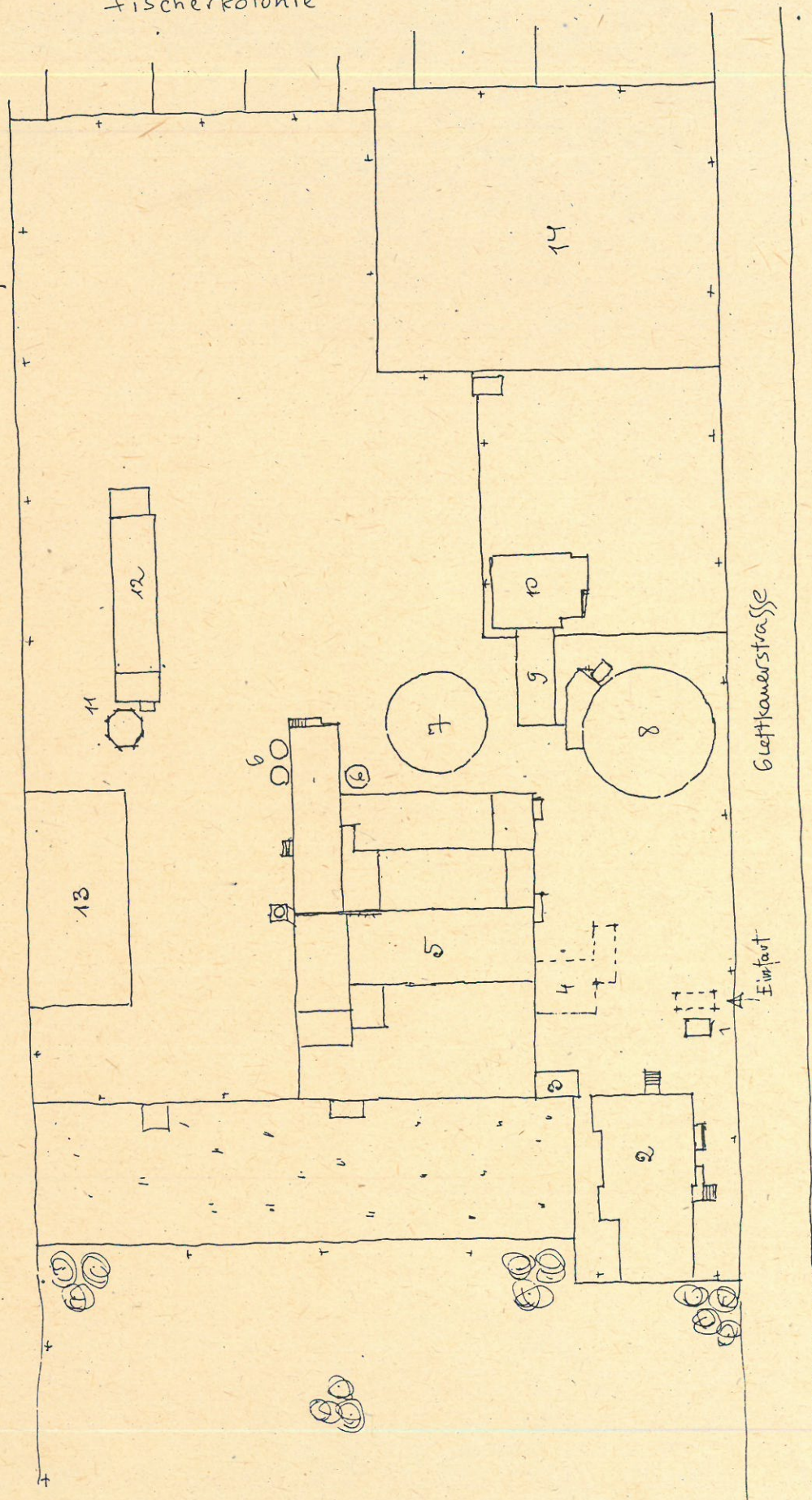
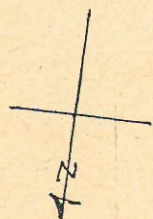
Gazownia Miejska
w Sopocie

sygn.: 48/6/23-25 i 48/464 c.d.

- k. 115-116 Konsens budowlany na przebudowę w budynku administracyjnym w Gazowni w Sopocie. Dnia 25 III 1935 r.
- k. 116v. Notatka, że dokonano odbioru ~~stanu~~surowego robót budowlanych w budynku administracyjnym Gazowni w Sopocie i oddano do użytku bez zastrzeżeń. Dnia 1 IV 1935 r.
- k. 117-122 Rysunki techniczne dot. przebudowy budynku administracyjnego gazowni w Sopocie z dnia 25 III 1935 r.
- k. 123-124v. Przebudowa pomieszczeń administracyjnych Gazowni w Sopocie na 4 pokojowe mieszkanie o 96 m² powierzchni. Dn. 24 IV 1944 r. W załączeniu kosztorys i rysunek techniczny dot. tej przebudowy.
- k. 125-127 Kosztorys na wybudowanie 4-pokojowego mieszkania w budynku administracyjnym Gazowni Miejskiej w Sopocie. Dn. 21 IV 1944 r.
- k. 128-131 Der Baubevollmächtigte des Reichsministers für Rüstung und Kriegsproduktion im Bezirk d. Rüstungsinspektion do Oberbürgermeister, Baupolizei w Sopocie. Gdańsk, Dnia 26 VI 1944 r. Specjalne, wyjątkowe pozwolenie na wybudowanie mieszkania w budynku administracyjnym Gazowni w Sopocie ze względu na obowiązujące wstrzymanie robót budowlanych. /Bauverbot/.
- k. 132 Rysunek techniczny: Gasanstalt Zoppot, Verwaltungsgebäude, Ausbau einer Wohnung. Data: Marzec 1944 r.

KOMENTARZ DO ZESTAWIENIA DOKUMENTÓW

Fischerkolonie

1. C. 20. 2. 1

il. 8.

Komentarz do zestawienia dokumentów zebranych
w Aktach Policji Budowlanej dotyczących Gazowni Miejskiej
w Sopocie.

Według planu sytuacyjnego z 1928 r. na terenie Miejskiej Gazowni
w Sopocie stało szereg obiektów, z których tylko część zachowała się
do dziś: /11.8/

- Obiekt nr. 1. Waga dla konnych wozów dostawczych mieściła się przy
bramie wjazdowej od ul. Jelitkowskiej /Glettkauerstrasse
- dziś ul. Bitwy pod Płowcami/. Nie zachowała się.
2. Budynek administracyjny gazowni w płn.-zach. narożniku
terenu gazowni. Zachował się w stanie końcowym prowa-
dzonych od 1906 r. przebudów.
3. Domek-pokój majstra gazowni położony między budynkiem
administracyjnym a głównym budynkiem gazowni, przy jego
płn.zach. narożu. Zachował się.
4. Pomost zasypu koksu /Koksabs urzbühne/ mieścił się przy-
ścianie zachodniej budynku głównego, na przedłużeniu
osi wagi. Nie zachował się.
5. Budynek główny gazowni wraz z magazynem węgla i wszyst-
kimi urządzeniami do produkcji gazu. Zachowany w więk-
szej części.
6. Pojemniki na smołę w pld.wsch narożu. Nie zachowały się.
7. Zbiornik gazu na 1.500 m³. Nie zachował się.
8. Zbiornik gazu na 3.000 m³. Nie zachował się.
9. Kuźnia i pomieszczenia pomiarowe. Nie zachował się.
10. Mieszkanie majstra gazowego. Nie zachował się.
11. Instalacje pomp kanałowych. Zachowany.
12. Magazyn warsztat i garaże. Zachowany.
13. Otwarte szopy /remizy/. Nie zachowane.
14. Plac magazynowy zakładu robót podziemnych. Nie zachowany.

W Aktach Policji Budowlanej sopockiej gazowni na ma pierwotnego
projektu zakładu, który funkcjonował już od 1903 r. Najwcześniejszy
dokument z datą 19.IV.1906 r dotyczy zezwolenia na nadbudowę piętra

w budynku administracyjnym. Karty 1 - 7 są korespondencją między Magistratem Sopotu a władzą budowlaną. Rysunki: rzuty - parteru, piętra i poddasza, przekrój poprzeczny i elewacja frontowa budynku związane z wym. wyżej datą są na karcie 3 /k-3/ /il.9/. Odbiór budowlany nadbudowanego piętra /k-7/ wydatowany na 26.VII.1906 r.

Kolejna korespondencja dot. tego budynku jest na kartach /k-46-48/ dotyczących jego rozbudowy w kierunku południowym na 5,0 m /z widocznym uskokiem na 1 cegłę z podkużonego lica fasady frontowej i tylnej/. Na k-49 są rysunki: plan piętra i fasada wschodnia z dnia 19.VI.1914 odbiór budynku w stanie surowym na k-50 z datą: 4.VII.1914 r. /il.10/

O kolejną rozbudowę budynku administracyjnego gazowni - tym razem w kierunku północnym - wystąpiła gazownia do władz budowlanych /k-50 dublet/ 9.XI.1922, przedstawiając projekt /k-56/ z 2.X.1922 r. i obliczenia statyczne /z-9.XI.1922 r. k-51 do 54 v/. Na k-56 jest rzut piwnicy, parteru, piętra, wieżby dachu, przekrój poprzeczny, elewacja frontowa. Odbiór budowy dokonano 6.VI.1923 r. /k-63/ - /il.11/ Cała korespondencja na k-55 do 63.

Kolejna przebudowa budynku administracyjnego gazowni dotyczyła pomieszczeń kasy. Korespondencja obejmuje k-105 do 122. Rysunek jest na k-111 z dn. 17.XI.34 r. Odbiór miał miejsce 1.IV.1935 r. /k-116/ Projekt drzwi wejściowych na k-104. /il.12-a,b./

Kolejna przebudowa dotyczyła uzyskania w tym budynku 4-pokojowego mieszkania. Korespondencja na k-123 do 132. Rysunek dotyczący tej przebudowy z III.1944 r. jest na k-132. /il.13/.

Rozbudowę budynku produkcyjnego gazowni rozpoczęto wnet po otrzymaniu zezwolenia /k-10/ już 21.IV.1906 r. na podstawie dostarczonego projektu z rysunkami /rzutu dolnej i górnej kondygnacji, elewacji frontowej /zachodniej/ i bocznej /południowej/ oraz dwóch przekrojów poprzecznych /k-11 i 12/. Odbiór budynku w stanie surowym /k-16/był w dniu 30.IX.1906 r., ostateczny - 21.XII.1906 r. /k-16/. Cała korespondencja na ten temat mieści się na kartach 8 - 16, /Rys. il.14/

Magistrat Sopotu na k-17 wystąpił o zezwolenie na budowę warsztatu kotłowni dla nowego zbiornika i budowę dwóch magazynów pismem z dnia 16.VIII.1906 r. Zezwolenie uzyskał 5.X.1906 r. /k-17 i 19/.
Na k-24 do 27 korespondencja dot. rozbudowy bez zezwolenia

Korespondencja dot. powiększenia magazynu i budowy warsztatu ślusarskiego jest na k-28 do 33. Rysunek na k-29 i 30 /il.15 i 16/ z dn. 3.IX.1912 r. Na k-33 - zakończenie budowy w dniu 25.IX.1912 r.

Powiększenie magazynu na węgiel, projekt zatwierdzony 29.XII.1913 /il.17/ korespondencja na k-35 do 45. Odbiór dobudowy z 8.I.1914 .

Budowa nowych instalacji dla pozyskiwania benzolu - korespondencja k-65 do 84. Rysunki z 10.I.1925 r. k-81, 82, 83. /il.18 a,b,c,d/

Budowa zbiornika gazu k-80 w powiązaniu z k-64. /il.19 a,b/ proj.

Budowa magazynu z garażem k-85 do 99 . Projekt z 24.VI.1925 r. k-92 do 95 ma dwa rzuty /parter, piętro/ i elewację frontową z XI. 1928 r. , odbiór budowy po 22.IV.1929 r. k-99 /il.20 a,b,c/

PRZEMIANY PRZESTRZENNE GAZOWNI

Przemiany przestrzenne gazowni.

W dokumentacji archiwalnej brakuje pierwotnego projektu budynku produkcyjnego gazowni w Sopocie. Pierwszy zachowany projekt /41.15a/ pochodzi dopiero z 21.IV.1906 r. podczas gdy w rocznicowej publikacji eksponuje się datę 28 lipca 1903 r. jako początek funkcjonowania gazowni. Budowę musiano więc rozpocząć dużo wcześniej przed tą datą.

Z braku przekazów archiwalnych, kształt pierwotnego budynku można wyobrazić jedynie na podstawie oznaczonego na późniejszym planie jego ogólnego zarysu. Przy pomocy dedukcji można jednak wyobrazić plan, gabaryty i układ funkcji pierwotnego założenia.

I tak szerokość elewacji frontowej - wysokościowo identycznej z projektowaną - mierzyła 32,04 m. Późniejsza wzrosła ku południowi do 37,73 m. Prawdopodobnie u podstaw zamierzeń budowlanych leżało etapowanie budowy czyli jej kontynuacje przy funkcjonującym już zakładzie.

Budynek gazowni zaprojektowano jako trójnawowe założenie zgodne z logicznym układem samego procesu produkcyjnego: od lewej strony /surowiec/ do prawej /zbiornik gazu/. Stąd wypłynęła koncepcja przestrzenna budynku, układ wysokościowy: w części najwyższej - środkowej - piecownia, w lewej niższej - skład opału, część prawa również niższa, załatwiała wszystkie pozostałe czynności produkcyjne.

Długość /głębokość/ pierwotnego budynku, zdolnego już produkować gaz - wyznaczono na 13 m. Rozbudowę prowadzono od 1906 r. w kierunku wschodnim poza jego tylną elewację.

Budynek pierwotny.

a. Skład opału.

Lewa nawa boczna /północna/ budynku gazowni o 8-metrowej rozpiętości wewnętrznej przeszła, trójczłonowa, akcentująca podział zewnętrzną /północną/ elewacją z pilastrami szerokości 51 cm wysuniętymi z jej lica na 1/2 cegły została wyznaczona do gromadzenia

surowca /węgla/.

Wysokość wewnętrzna hali mierzyta przy ścianie zewnętrznej 3,95 m, przy ścianie wewnętrznej /prawej/ - 5,60 m. Na obustronnie spilastrowanych ścianach podkuźnych ustawiono /w osiach pilastrów/ więzary stalowe konstrukcyjne dachu, o pochyłości zgodnej z wyżej podanymi gabarytami /na 8m różnica wysokości wynosi 1,65 m/. Trójkątne więzary ze środkową podpórką spięto u góry trzema drewnianymi płatwiami, na których ułożono 13 krokwi w 1-metrowej rozstawie. Ułożone na nich deskowe przykrycie zabezpieczono od zewnątrz papą.

Mieszczący się tu magazyn węgla był dostępny od frontu przez szeroką na 2,50 m bramę wjazdową wys. 3,60 /w szczycie łuku/ usytuowaną bliżej piecowni. Po jej lewej stronie umieszczone okno miało wymiary 1,0 na 1,5 m. Ścianę tylną zaprojektowano symetrycznie /prosty przejazd przez halę/; ściana boczna /północna/ między pilastrami miała okna /po jednym/ o wymiarach: 1,50 x 1,00 m - razem trzy. Powierzchnia magazynu - 8 x 12 m /96 m²/. Z piecownią łączył się przez dwa otwory 1,50 metrowe.

b. Piecownia

Wysoka na 7,0 m środkowa nawa /hala/ miała wewnętrzną rozpiętość 10,5 m i pierwotną głębokość również 12 m, co dawało powierzchnię 126 m² klinkierowej posadzki. Dwuspadowy dach oparto na xx trójkątnych stalowych więzarach wys. 3,33 m, każdy oparty na osiach pilastrów przeciwnych wzmacniających do 0,51 m 38 cm. Ściany podkuźne /boczne/ tej hali. Na więzarach ułożone drewniane płatwie podpierają rząd krokwi o 1,0 metrowym rozstawie niesących papą kryte drewniane płyty dachowego pokrycia otwartej do środka hali więzby. Nad kalenicą dachu ustawiono wyżkę wentylacyjną 1,0 metrowej wysokości, konstrukcji drewnianej oszalowanej deskami z pozostawieniem 2-3 cm szpar między nimi. Luka przykrytej wyżką dachu miała wymiary 2,0 x 6,0 m czyli 12 m² stanowiąc ok 10% powierzchni piecowni. Po prawej stronie hali umieszczone piece, których prawdopodobnie trzy kominy wychodziły nad prawą połowę dachu z wylotami

na 12,0 m od poziomu posadzki piecowni.

c. Oczyszczalnia i regeneratorownia.

Bliższą piecowni, większą część prawej /południowej/ nawy bocznej budynku, oddzielonej od reszty \times 33 cm ścianą wzmocnioną pilastrami, zajmowała oczyszczalnia gazu. Z jej przedniej części wydzielona 11,2 m² powierzchni na pomieszczenie dla pracowników i 9,1 m² na umywalnię, oświetlone oknami 1,20 x 2,20 m.

Oczyszczalnia o wymiarach 7,0 x 9,0 m, pozbawiona dostępu do okien, otrzymała oświetlenie górne za pomocą okna w połaci dachowej o wym. 2,25 x 4,50 m. Pod nią mieścił się dół wys. 2,0 m.

Dalszą część prawej nawy zajmowała prawdopodobnie regeneratorownia i bliżej nieokreślone pomieszczenie rozdzielone 25 cm ścianką. Pierwsze o pow. 25,8 m², drugie - 24,7 m² miały poniżej dołu z grubą betonową posadzką 30 cm grubości. Pod pierwszym pomieszczeniem był dół na smołę, pod drugim - piwnica. Brak danych co do artykulacji południowej ściany zewnętrznej tej nawy bocznej. Dół na smołę i piwnicę przykryto drewnianym/prawdopodobnie/ stropem o płaskiej powierzchni.

Dach nad oczyszczalnią - taki sam jak nad składem opału. Nad dalszą częścią - belkowy, także kryty papą.

Rozbudowa wg. projektu z 1906 r.

Zgodnie z projektem z dnia 19.IV.1906 r. zatwierdzonym oraz wydanym zezwoleniem na rozbudowę przez miejskiego budowniczego - Puchmüllera - rozpoczęto sprawną rozbudowę, po 21.IV.1906 r.

I tak podwojono obszar zajęty przez nawę środkową przesuwając tylne ograniczenie tej hali o 13 m stosując identyczną konstrukcję ścian i dachu, wysokości oraz zakładając na osi nowej części tej hali - identyczną wyżkę wentylacyjną. Jedynie przęsła powiększono nieco rozsuwając osie więzarów wraz z odpowiadającymi im pilastrami wewnętrznymi hali - o 0,33 m, co przy rozstawie ich osi po 4,33 m, cała długość hali środkowej wzrosła do 25 m długości wewnątrz.

Ściana frontowa nawy środkowej gazowni po włączeniu jej do całości budynku - pozostała prawdopodobnie bez zmian. Jej trójosiowa artykulacja otworami była symetryczna. W dolnej lewej części założono otwór wejściowy - 1,80 x 3,60 m, w dwóch pozostałych - okna o wym. 1,20 x 2,40 m, zachowując te same proporcje otworów: 1 x 2. Górną partię fasady oddzielono ceglany gzymsom i zaopatrzone w otwory okienne o podobnych proporcjach. Trójkątne zwieńczenie środkowej części elewacji, wydzielonej pilastrami, podwyższono o 1,0 m. w celu zaakcentowania i tak uciekającej w widoku perspektywicznym - wyłki wentylacyjnej piecowni.

Ścianę tylną zaopatrzone w 5 otworów - trzy na dole i dwa u góry już w jej części szczytowej. Lewy dolny otwór to przejście do kolejnej części gazowni - do kotłowni. Przejście miało wymiary 1,0 x 2,30 m. Okna, otwarte do kotłowni miały wymiary: 1,30 x 2,50. Górne, umieszczone w partii szczytu kryjącej więzary dachu, miały wymiary 1,20 x 1,40 m.

Wewnątrz dobudowanej części piecowni, umieszczono później jeszcze dwa piece co na potwierdzenie na dawnym zdjęciu fotogr. /il.2/ w wystających nad dach kominach.

Za tylną ścianą szczytową nawy wysokiej zlokalizowano na jej szerokości niski, niepodpiwniczony, parterowy budynek, dostępny przez przejście 1,0 x 2,3 m z piecowni, w którym na ok. 70 m² ulokowano kotłownię. W przeciwległej - zamykającej od tyłu cały budynek gazowni - ścianie, na jej 10,5 metrowej szerokości było 1,8 m szerokości wejście od zewnątrz oraz dwa okna 1,3 x 2,2 m, oświetlające bezpośrednio kotłownię i pośrednio - piecownię. Jednospadowy dach kryty papą leżał na wysokości od 8,3 m do 7,0 m. nad terenem.

Lewa, północna, nawa budynku została przedłużona do granicy wyznaczonej wyżej tylnej ściany budynku. Do istniejących już trzech, dobudowano aż pięć przęseł 4-o metrowej szerokości powtarzając pilastrowo-okienne artykulację ściany północnej a także więzary i papowe pokrycie dachu. Dobudowana część powiększyła skład

opału o dodatkowe 160,0 m². Powiązano go dodatkowym przejściem z piecownią/1,5 m szerokości/, oraz parą okien 1,3 x 2,5 m - z kotłownią. Wschodnią ścianą szczytową przdkłużonego składu węgla uformowano symetrycznie do frontowej /wschodniej/: po lewej okienko - 1,0 x 1,5 m, po prawej - przejazd 2,5 x 3,5 m. ułatwiał wyjazd wozu po rozładunku węgla.

Na południe od kotłowni, w poprzecznie ukształtowanym parterowym budynku, nad 2,0 m wysokości podpiwniczeniem, urządzono umywalnię z osobnym wejściem od strony południowej. Po jego obu stronach po jednym oknie - 1,0 x 2,2 m - a pod nimi małe okienka piwniczne. W ścianie wschodniej - podzielonej pilastrami wzmacniającymi ścianę dla przyjęcia prostych więzarów dwuspadowego dachu papowego, - umieszczono cztery okna, 1,3 x 2,2 m, oświetlające o 88,5 m² powierzchni umywalnię.

Nową ścianą zamknięto od południa powiększony budynek gazowni poszerzając go od tej strony o 3,69 m tworząc zamknięty czworobok. Uzyskaną dodatkową przestrzeń podzielono na:

a. powiększenie oczyszczalni o 57,75 m². Oświetlono tę część od góry za pomocą okna w dachu - identycznego z już istniejącym w starszej części oczyszczalni.

b. Podobnie powiększono regeneratrownię, ale zarówno w kierunku wschodnim jak też południowym. Pomieszczenie to uzyskało w sumie powierzchnię 105,5 m². Od południa - od zewnątrz - ustalono wejście 1,2 x 2,8 m, oraz pięć okien 1,2 x 2,2 m. Jęnospadowym dachem papowym sprzężonym z płaskim stropem zamknięto od góry regeneratrownię o wysokości 3,4 m wewnątrz. Oba pomieszczenia połączono trzema przejściami 1,2 m szerokości, a z piecownią oczyszczalnia miała kontakt przez okno szerokości 1,30 m.

c. Sześć-metrową przestrzeń między 38 cm grubości ścianą tylną /wschodnią/ oczyszczalni a zachodnią umywalni o tej samej grubości i symetrycznie do siebie wzmocnionymi obustronnie pilastrami w lewej części tej przestrzeni umieszczono pomiarownię o pow. 56,5m.

połączoną przejściem 1,0 m szerokości z piecownią. Od północy przez okno 1,3 m szerokości wiązała się z piecownią, po przeciwległej zaś stronie przez taki sam otwór - z maszynownią. U góry zainstalowano ~~w połaci dachu okno~~ o podobnej konstrukcji co opisane wcześniej i wielkości rzutu - 2,0 na 5,0 m. ^{co w piecowni} Identyczną ~~wyżkę~~ ustawiono nad regeneratornią ~~także~~ równoległo do spadku dachu. Pod powiększoną częścią regeneratorni usadowiono 3-metrowej wysokości dół na wodę amoniakalną.

d. Pomiędzy powiększoną regeneratornią, ~~z~~ pomiarownią i umywalnią umieszczono z wyjściem na zewnątrz przez 1,2 m drzwi, maszynownię. Jej powierzchnia mierzyła $35,5 \text{ m}^2$ i była oświetlona przez dwa położone po prawej stronie wejścia - okna wielkości: $1,2 \times 2,2 \text{ m}$. Pod maszynownią mieściła się wysoka na 3 m. piwnica oświetlona przez dwa niskie okna od strony południowej.

Dalsza rozbudowa.

Okolo 1912 r. rozebrano północną, zewnętrzną, ścianę szopy na opak wstawiając na jej miejsce żeliwne słupy a nową ścianę zewnętrzną zbudowano o 6,5 m dalej na północ nie zmieniając jej charakteru. Zlikwidowano kratowe, metalowe więzary trójkątne a na ich miejsce wprowadzono prostą konstrukcję w połączeniu z poziomym stropem. W planie przy ścianie tylnej budynku wydzielono z dobudowanej w 1906 r. dwa pomieszczenia. Strata magazynu była mniejsza niż zysk, który wynosił ok. 208 m^2 .

W kolejności - na co dokumenty nie zachowały się - nastąpiło podwyższenie nawy środkowej gazowni o 3,5 m. Zmieniono wówczas formę wyłki wentylacyjnej: pociągnięto jej otwartą formę na całej długości kalenicy nawy. Pociągnięto to za sobą zmianę elewacji frontowej i tylnej w charakterze jaki do dziś się zachował, /il.29/

Przed 1923 r. przedłużono budynek poprzeczny umywalni w kierunku południowym na ok. 12 m, stosując te same formy architektury, takie same proporcje, przykrycie itp.

Mało informacji dotyczących gazowni przechowano w ludzkiej pamięci z braku wiarygodnych dokumentów, jeśli chodzi o jej dalsze losy do 1939 r i lata wojny i lata powojenne.

Gazownia, wg ustnych relacji jej pracowników, była czynna do 1953 r. Została potem włączona do gdańskiej sieci przesyłowej.

Mały zbiornik gazu na 1.500 m³ rozebrano jeszcze w 1954 r. Nowy, o średnicy 30 m zbudowano jeszcze przed 1960 r, a stary zlikwidowano ok 1975 r. Zbiornik leżący poza terenem budynków gazowni, przy d. ul. Gdańskiej - postrzelany w czasie ostatniej wojny wogóle nie został włączony w obieg. Kotłownia gazowni była czynna przez cały późniejszy okres do momentu wyłączenia z eksploatacji zbiornika gazowego. Wówczas to w jego wnętrzu zainstalowano stację redukcijną.

Przestając funkcjonować, stara gazownia popadała w ruinę.

Zdemontowano dach nad składem opału i częścią środkową budynku. Wyburzono przy tej okazji fragmenty ścian

Po przeprowadzonej inwentaryzacji budynku przez S.Z O.O. "INNOVA" w 1988 r. nastąpiła rozbiórka ścian w złym stanie technicznym wg orzeczenia z 1985 r "TECHMAPROJEKTU" i budowa nowych a także ocieplanie przewidzianych do adaptacji.

ZALECENIA KONSERWATORSKIE

Zalecenia konserwatorskie.

1. Użytkownik terenu, na którym wybudowano zakład produkcyjny gazu, Pomorski Okręgowy Zakład Gazownictwa w Gdańsku, jest jedynym kontrahentem zdolnym sprawować nadzór i ochronę umieszczonej przy ul. Bitwy pod Płowcami w Sopocie - w środku terenu po dawnej gazowni - umieszczonej tam stacji redukcyjnej gazu ziemnego w sposób odpowiedzialny, mając do swej dyspozycji niezbędny sprzęt u umiejętności.

2. Zbudowany do 1903 r. i rozbudowany w 1906 r. i latach następnych zakładu produkcyjnego główny budynek - spełniał przez przeszło 50 lat swoje przeznaczenie i w naturalny sposób został wyeksploatowany. Stosunkowo cienkie ściany tego budynku, grubości 25 i 38 cm, utraciły dla dalszego trwania konieczną stabilność i częściowa wymiana ich na grubsze stała się bezwzględną koniecznością.

3. Zachowana w większej części w stanie niezmienionym ściana frontowa tego budynku, stanowi obecnie jego najwartościowszy relikw z punktu widzenia konserwatorskiego. Z tego powodu powinna być z całą pieczołowitością włączona do remontowanego budynku, który zarówno w obrysie jak też gabarycie nadal winien przypominać swoje pierwotne przeznaczenie. Ściana ta, od wnętrza pogrubiona i ocieplona, ponadto wzmocniona stropami, których dawniej nie było, nadal potwierdza swoim kształtem niezmieniony układ trójnawowego założenia pierwotnego budynku. Zastosowane dziś stalowe więzary dachowe - podporządkowane pochyłości ściany frontowej - w zasadzie powtarzają dawną konstrukcję dachu /hała środkowa - więzar stojący, boczna - wiszący/. Zmieniona funkcja nawy południowo-zachodniej uzasadnia przyjęcie lekko pochyłego stropodachu z zastosowaniem dwuteowników i ceowników stalowych.

4. Zgodnie z dawnym charakterem budynku, dach powinien być kryty papą /smoła jako środek konserwujący w tym przypadku jest stale pod ręką będąc produktem ubocznym w czasie produkcji gazu/ będącą tanim i szczelnym tworzywem o ciemnej, matowej strukturze. Tymczasem połyskliwy dach z blachy fałdowej widoczny bez przeszkód od strony południowej i wschodniej, zarówno nad nawą środkową jak też boczną będzie przykrym wtrętem w najbliższe otoczenie. Rozwiązanie takie zaproponowane w projekcie "Techmaprojektu" wymaga precyzyjnej techniki montażu, kosztownej konserwacji i braku pewności o jego szczelności przy dachach o małym spadku. Decyzja o takim przykryciu może okazać się błędna gdy się podsumuje ew. skutki przejścia silnych jesiennych wichrów.

5. Ściana południowa nawy środkowej wybudowana na miejscu dawnej, rozebranej w ostatnim dziesięcioleciu pierwotnej bezokiennnej, bezpilastrowej, jest produktem w całości współczesnym. Zastosowanie międzyokiennych pilastrów powtarza zasadę przyjętą w ścianie frontowej i w sumie stanowi tło dla niej.

6. Ściana północna nawy środkowej jest odpowiednio symetryczną do nawy południowej: jest również wzbogacona pilastrami w partiach międzyokiennych. Szkoda tylko że ceglane łęki nadokienne nie zostały lekko wypchnięte z płaszczyzny ściany.

7. Wewnętrzna bezokienna ściana południowa nawy południowej dzieląca ją na dwie części, odtwarza dawną stojącą na tym samym miejscu, która została rozebrana w ostatnich latach. Ze ściany dawnej zachowało się 7 warstw powyżej niższego poziomu części zewnętrznej nawy. Jako cenny relikt dawnej ściany, należy go pozostawić nieotynkowany w obecnym wnętrzu.

8. Ściana zewnętrzna tej nawy jest również nowa ale stoi dokładnie w tym samym miejscu co rozebrana dawna. Rozstaw i wielkość okien jest również ta sama. Jedynie ceglane łęki nadokienne stanowią przykry zgrzyt, który winien być usunięty.
/ Krzywizna łęków musi być ujednolicona a ich nasada musi być

doprowadzona do wspólnego poziomu, pionowe osie cegieł kęków muszą być prostopadłe do jego krzywizny a same cegły wystawać na conajmniej 2 cm z płaszczyzny nietynkowanej ściany.

9. Zewnętrzna ściana nawy północnej gruba na 52 cm wymurowana przed kilku laty w miejsce poprzedniej, rozebranej, powtarzając ten sam rytm zewnętrznych pilastrów. Zdwojone okna wprowadzone w międzypilastrowe odcinki ściany, nie mają żadnych powiązań z poprzednimi pojedynczymi szerokości na 1,5 m i wysokimi na 1 m. Współczesne, są wysokie na 2,40 m i szerokie na 1,20, i nie mają węgarków. Ściana poprzednia pochodzi z 1912 r.

10. Tylne ściana budynku jest dopiero w trakcie odbudowy na tych samych fundamentach i we fragmentach oryginalna, powtarza zasady kształtowania ściany frontowej: wysunięte z lica przygotowanej pod tynki, ściany - pilastry górą i dołem powiązane ze sobą. Dekoracyjne kostkowe nadwieszenie oraz same pilastry buduje się z licówki zgodnie z tradycją budowlaną końca XIX w; jedynie do błędnie uformowanych kęków nadokiennych są zastrzeżenia.

11. Sprawą najbardziej dyskusyjną jest ustalenie charakteru okien w odbudowanej części budynku. O ile w zabytkowej ścianie frontowej w większości okien zachowały się metalowe ramy i szczebliny, które należy zakonserwować i oszklić, o tyle obcy dla fabrycznego budynku charakter okien może stworzyć przykry dysonans. Dlatego zespolone okna elewacji bocznych należałoby przysłonić od zewnątrz kratą żelaznych kształtówek osadzonych na wewnętrznej krawędzi węgarków.

Okna ściany frontowej należy od wnętrza wzbogacić w zespolone w celu ochrony przed utratą ciepła wnętrza nawy środkowej podzielonej dziś dwoma stropami na trzy kondygnację. Czoło stropów przecinające otwory okienne ściany frontowej należy maksymalnie rozjaśnić np. przez pomalowanie białą farbą a wewnętrzne drewniane okna zespolone podzielić poziomo i związać ze stropem.

12. 12. Zachowany przed tylną elewacją budynku wysoki wolno stojący komin podlega również ścisłej ochronie konserwatorskiej jako jeden z wiodących świadków dawnego przeznaczenia budynku.

13. Zaleca się rekonstrukcję wystającego dawniej na południe z naroża pld.wschodniego budynku gazowni - niewielkiego parterowego skrzydła z osobnym wejściem. Szeroki na 6,45 m budynek winien stanąć na dawnych, zachowanych fundamentach i mieć formę architektoniczną utrwaloną na archiwalnym zdjęciu fotograficznym.

Szczegółowe zalecenia konserwatorskie.

Zabawkowa elewacja frontowa wymaga pewnych przekształceń i uzupełnień. I tak:

- a. zachowany łęk po dawnym wjeździe do magazynu węgla powinien pozostać nieotynkowany. Ogranicza on wysokość wbudowanego tu okna,
- b. należy sąsiednie okno - wyższe o brak ceglanego łuku uzupełnić łukiem osadzonym na tej samej wysokości co poprzednie,
- c. otwór wejściowy dziś zawężony od wnętrza ceglaną ścianką, należy zaopatrzyć otwierane nazewnątrz wrota drewniane, których tylko lewa połowa będzie stale otwierana,
- d. centralne okno nawy środkowej należy zrekonstruować na zewnątrz w metalową ramę i szczebliny oraz oszkląć,
- e. należy zrekonstruować brakujący gzyms śródścienny w lewej partii nawy wysokiej jako przedłużenie istniejącego w sąsiedztwie,
- f. w odtwarzanej po rozbiórce skrajnego prawego odcinka elewacji frontowej należy bezwzględnie zachować wspólny dla całości charakter.

Ponadto ścisłą ochroną konserwatorską należy objąć zbiornik gazu z lat 50-ych oraz magazyno-garaż z 1928 r. stojący w pobliżu pld.wschodniej granicy terenu gazowni.

- h. zabytkowy, pochodzący jeszcze z przełomu XIX/~~XX~~ wieku kilkakrotnie przebudowywany budynek administracyjny gazowni należy objąć ochroną konserwatorską w równym stopniu co pozostałości po dawnym budynku produkcyjnym.
- i. w nawiązaniu do p.13, opierając się o zdjęcie nr. 42, należy w przypadku rekonstrukcji parterowego poprzecznego członu wysuniętego na południe z pld-wschodniego naroża budynku, należy zabezpieczyć fragmenty oryginalnych krokwi i przy ew. odbudowie tej partii budynku zastosować ścisłe kopie pierwotnych /zgodnie z p.13/.
- k. w związku z całkowitą likwidacją stosowanych dawniej różnych urządzeń produkcyjnych, należy bezwzględnie zabezpieczyć ich pojedyncze egzemplarze w celu ich ekspozycji w muzeum techniki - w dziale dotyczącym gazownictwa a co w przyszłości może mieć miejsce nawet na terenie Sopotu.
- l. w przypadkach nie przewidzianych /niniejszymi uwagami/ przekształceń, odkryć czy zamierzeń na objętych ochroną konserwatorską obiektach czy samym terenie dawnej gazowni w Sopocie, należy bezwzględnie nawiązać kontakt z autorami opracowania.

OPINIE KONSERWATORSKIE

Opinia konserwatorska
dotycząca koncepcji zagospodarowania terenu gazowni
w Sopocie

Powstała w 1903 r. Gazownia Miejska w Sopocie i rozbudowywana w latach 1906 i 1912 stanowi obecnie jedyny zachowany do dnia dzisiejszego obiekt architektury przemysłowej w Sopocie.

Architektura obiektu - typowa dla architektury przemysłowej początku XX wieku - dla architektury Sopotu stynowi cenny relik. Z tego też powodu zasługuje na bezwzględne zachowanie i ochronę konserwatorską.

Gazownia to zespół szeregu obiektów, które należy objąć w całości ochroną konserwatorską. Są to:

1. budynek administracyjny gazowni mieszczący się w północno-zachodnim narożu terenu, pochodzący z przełomu wieku i kilkakrotnie rozbudowywany - kwalifikuje się do bezwzględnego zachowania;

2. domek-pokój majstra gazowni przylegający do budynku głównego, również z przełomu wieku, kwalifikuje się również do bezwzględnego zachowania;

3. budynek główny gazowni razem z dawnym magazynem węgla i kominem j.w. do bezwzględnego zachowania;

4. zbiornik gazowy z lat 50-ych - do bezwzględnego zachowania;

5. budynek dawnego zaplecza w pół-zachodniej części działki pochodzący z lat 20-ych XX wieku również do bezwzględnego zachowania. Postuluje się ze stanowiska konserwatorskiego - włączenie tego budynku do zespołu dawnego zaplecza zakładu.

Ponadto na terenie gazowni znajduje się kilka obiektów do bezwzględnej likwidacji /np. barak od strony zaplecza, szopa-warsztat itp/ oraz rozdzielnia gazu, której architekturę należałoby dostosować do charakteru zespołu.

Wydaje się, że jedyną możliwością zachowania zespołu budynków gazowni wraz z istniejącym zbiornikiem jest pozostawienie go w gestii obecnego użytkownika. Wprowadzenie innego jest niemożliwe, między innymi z uwagi na konieczność zachowania strefy ochronnej od stacji redukcyjnej gazu.

Ogólne założenia prowadzonych obecnie prac remontowych i adaptacyjnych w zasadzie spełniają podstawowe postulaty konserwatorskie. Należy jednak na obecnym etapie wprowadzić pewne zmiany dotyczące elewacji budynku. Trzeba zgodzić się z zaleceniami w opracowaniu konserwatorskim. Porządkują one elewacje obiektu podkreślając zdecydowanie nadrzędną rolę elementów autentycznych. Wprowadzenie drobnych zmian w elewacji frontowej w nawie środkowej jak np. gzymsu w jej lewej części /nieistniejącego obecnie/, który podzielił tę partię na dwie kondygnacje i podkreślił dzięki swojej obecności symetryczny układ tej nawy, byłoby nawiązaniem do projektu budynku z 1906 r. Podobną rolę może pełnić odpowiednie wkomponowanie wrót wejściowych do budynku w tej elewacji.

Bardzo korzystną dla ujednolicenia charakteru budynku jest podana w opracowaniu propozycja zachowania istniejących metalowych okien w elewacji frontowej oraz wprowadzenie o podobnym podziale delikatnej metalowej kraty w oknach bocznych elewacji. Podkreśliłoby to niegdyś przemysłowy charakter budynku a w przypad-

ku oszklenia pozwoli na spełnienie obowiązujących norm cieplnych.

W przypadku okien podzielonych stropami należy bezwzględnie zachować ich zewnętrzny wygląd - propozycja podana w opracowaniu konserwatorskim wydaje się być bardzo dobra. W oknie środkowym piętra konieczne jest zrekonstruowanie dawnych podziałów przy zastosowaniu podobnych w odbiorze kształtowników stalowych.

Dla pozostałych elewacji wytyczne konserwatorskie także nie budzą zastrzeżeń.

Zaproponowane w projekcie "Techmaprojektu" przykrycie dachu blachą fałdową jest niedopuszczalne, szczególnie dla nawy środkowej. Należy tam odtworzyć pokrycie z ~~blachy~~ papy.

Właściwe dla wzbogacenia bryły budynku, ze stanowiska konserwatorskiego, byłoby odtworzenie - widocznego na fotografii z 1928 r - niewielkiego budyneczku flankującego narożnik wschodni tylnej i bocznej elewacji. Zamknąłby on korzystnie widok perspektywiczny od ul. Bitwy pod Płowcami oraz urozmaicił dość monotonną elewację południową. Budynek ten powinien mieć elewacje poprzecinaną pilastrami ze zwieńczeniami w cegle licówce a części ścian zagłębione - otynkowane, jak na zachowanej fotografii.

Bardzo istotne znaczenie dla wyrazu przestrzennego całego zespołu byłej gazowni ma zachowanie istniejącego zbiornika na gaz. Powstał on wprawdzie w latach 50 - ych, ale swoim wyglądem podkreśla historyczne przeznaczenie terenu. Bez tego wyróżnika remontowany budynek trudno byłoby utożsamiać z jego dawnym przeznaczeniem.

Ponadto z uwagi na zmianę technologii dostawy

gazu do odbiorców, zbiornik ten stanowi obecnie zabytek techniki. Obiekty tego rodzaju, niegdyś tak charakterystyczne, znikają masowo z krajobrazów miast. W dodatku zachowany zbiornik - typu dzwonowego - nawiązuje do istniejących tu wcześniej zbiorników jedynie o mniejszych gabarytach /widocznych na fotografiach dawnych/. Posiada on także wartości dydaktyczne związane z konstruowaniem tego typu obiektów inżynierskich.

Ze względu na nietypowy charakter zbiornika, występują trudności z jego wykorzystaniem. Wydaje się jednak, że można w jego wnętrzu stworzyć - wykorzystując atrakcyjność miejsca - wyjątkową galerię sztuki, itp. atrakcyjne wystawy.

Konservator Zabytków
Miasta Gdańska

DAT inż. arch. Grzegorz Sufirczyński

Doc. dr inż. Andrzej Januszajtis
Członek Rady Ochrony Dóbr Kultury
przy Konserwatorze Wojewódzkim
w Gdańsku

Gdańsk, 30.VIII.1990

O p i n i a k o n s e r w a t o r s k a

Gorąco popieram plan zachowania i należytego zagospodarowania zabytkowego budynku dawnej gazowni w Sopocie.

Po przywróceniu stanu pierwotnego /w miarę możliwości/ obiekt ten może stanowić załączek przyszłego Muzeum Techniki, a narazie umożliwi urządzenie interesujących ekspozycji z tego zakresu. Proponuję ich wiązanie z wystawami ekologicznymi.

Można przewidzieć, że w związku z planowaną likwidacją Gazowni w Gdańsku podobne możliwości pojawią się także i tam. Warto już teraz pomyśleć o ich wykorzystaniu - może na terenie zakładu przy Kamiennej Grodzy?

OPISY DO ZDJEC FOTOGRAFICZNYCH

Dokumentacja fotograficzna.

- il. 1. SOPOT - Główne wejście do gazowni od zachodu. Stan z przed 1928r.
- il. 2. SOPOT - Zakład produkcyjny gazowni, dom mieszkalny majstra, zbiorniki gazu: na 3.000 m³ i na 1.500m³. Widok zespołów od południowego-wschodu.
- il. 3. SOPOT - Gazownia. Zbiornik gazu na 3.000 m³ - typu dzwonowego, z uszczelnieniem wodnym. Rysunek - przekrój i fragmenty widoku wewnętrznego i zewnętrznego.
- il. 4. SOPOT - Gazownia. Przekrój przez zbiornik gazu na 10.000 m³ nowego typu - tarczowego produkcji M.A.N.
- il. 5. SOPOT - Widok zbiornika gazu nowego typu /tarczowego/ na 10.000 m³ gazu, ustawionego poza terenem gazowni, przy ul. Gdańskiej /dziś Aleja Niepodległości/ w pobliżu torów kolejowych na 4-hektarowym terenie zakupionym w celu przeniesienia tam gazowni.
- il. 6. SOPOT - Tabela miesięcznego i rocznego zużycia gazu w Sopocie w okresie lat 1903-1927.
- il. 7. SOPOT - Plany miasta z początku XX wieku.
- il. 8. SOPOT - Plan sytuacyjny zagospodarowania terenu gazowni z przed 1928 r.
- il. 9. SOPOT - Budynek administracyjny gazowni - projekt nadbudowy piętra z 19.04.1906 r. - widok frontowy, przekrój poprzeczny, plan przyziemia, piętra i poddasza. /z materiałów archiwalnych/.
- il. 10. SOPOT - Budynek administracyjny gazowni - projekt rozbudowy z 4.07.1914 r. - projekt rozbudowy budynku w kierunku ~~południowym~~ północnym. Widok frontowy, plan piętra, /z materiałów archiwalnych/.
- il. 11. SOPOT - Budynek administracyjny gazowni - kolejny projekt rozbudowy w kierunku północnym z 6.06.1923 r. - plan piwnic, parteru, piętra, elewacja frontowa, przekrój poprzeczny, plan więzby dachu, /z materiałów archiwalnych/.
- il. 12. SOPOT - Budynek administracyjny gazowni - projekt przebudowy pomieszczeń kasy /a/ i projekt drzwi wejściowych /b/ - z 17.11.1934 r. /z materiałów archiw./.

11. 13. SOPOT - Budynek administracyjny gazowni - projekt przebudowy wnętrza na 4 - pokojowe mieszkanie - z marca 1944 r /z materiałów archiwalnych/.
11. 14. SOPOT - Plan sytuacyjny z 1925 r. - zabudowa na terenie gazowni oraz sąsiedniego terenu kolonii rybackiej.
/z materiałów archiwalnych/.
11. 15. SOPOT - Projekt rozbudowy gazowni z 19.04.1906 r, rysunek przekroju budynku /a/ oraz powiększenia składu węgla z 1912 r /b/ - /z materiałów archiwalnych/.
11. 16. SOPOT - Projekt rozbudowy warsztatu gazowni,
/z materiałów archiwalnych/.
11. 17. SOPOT - Projekt rozbudowy magazynu,
/z materiałów archiwalnych/.
11. 18. SOPOT - Program instalacji do produkcji benzolu z 1925 r.
/z materiałów archiwalnych/.
11. 19. SOPOT - Rysunek techniczny projektu powiększenia zbiornika gazowego z dnia 18.10,1924 r. /z materiałów archiw./
11. 20. SOPOT - Plan parteru i piętra oraz widok frontowy z projektu budynku garażu z magazynem na benzol z 16.11.1928
/z materiałów archiwalnych/.
11. 21. SOPOT - Budynek administracyjny gazowni wg. stanu z 06.1990 r - widok z płd.-zachodu. Fot.autora J.C.
11. 22. SOPOT - Budynek administracyjny gazowni wg. stanu z 06.1990r. - widok od płn.-zachodu. Fot.autora J.C.
11. 23. SOPOT - Budynek administracyjny gazowni wg. stanu z 06.1990 r - widok od ~~zachodu~~ wschodu. Fot. autora J.C.
11. 24. SOPOT - Budynek administracyjny gazowni wg. stanu z 06.1990 r. - widok od południa. Fot. autora J.C.
11. 25. SOPOT - Budynek administracyjny gazowni wg. stanu z 06.1990 r. - widok od połd.-wschodu. Fot. autora J.C.
11. 26. SOPOT - Budynek administracyjny gazowni wg. stanu z 06.1990 r. - widok na tylną elewację budynku, na której nie dopilnowano zharmonizowania części dobudowanej z pierwotnym budynkiem. Fot. autora J.C.
11. 27. SOPOT - Budynek poprodukcyjny gazowni wg stanu z 06.1990r. - widok z zachodu na ścianę frontową. Fot.autora J.C.
11. 28. SOPOT - Budynek poprodukcyjny gazowni wg stanu na początku 08.1990 r. - widok na lewą, niską, część elewacji frontowej zamykającą od tej strony dawny skład opa-

ku. Pod ceglanym łękiem widoczny dawny wjazd do składu, później częściowo zamurowany. Nad nim belka przewodnicy przesuwnych drzwi - dziś nieistniejących. Fot. autora J.C. z pocz. 08.1990 r.

11. 29. SOPOT - Elewacja frontowa budynku poprodukcyjnego gazowni - część wysoka i prawa niska wg. stanu na początek 08.1990 r. Fot. autora J.C.

11. 30. SOPOT - Okna środkowej kondygnacji części wysokiej elewacji frontowej budynku poprodukcyjnego gazowni wg. stanu na pocz. 08.1990 r. Fot. autor J.C.

11. 31. SOPOT - Częściowo zamurowana dawna brama wjazdowa do piecowni budynku poprodukcyjnego gazowni; widok od frontu na fragment dolnej części elewacji zasłaniającej dawną piecownię wg. stanu 08.1990 r. Fot. autor J.C.

11. 32. SOPOT - Budynek poprodukcyjny dawnej gazowni, elewacja frontowa, część środkowa, prawe okno dolnej kondygnacji u góry zasłonięte nowym stropem i warstwą ocieplającą od wnętrza zaadoptowaną ścianę frontową. Fot. autora J.C. z pocz. 08.1990 r.

11. 33. SOPOT - Budynek poprodukcyjny dawnej gazowni, elewacja frontowa, część prawa. Zachowane otwory po dawnych pomieszczeniach socjalnych mieszczących się na parterze nad częścią podpiwniczoną, nad wejściem do niej. Fot. autora z pocz. 08.1990 r.

11. 34. SOPOT - Budynek poprodukcyjny dawnej gazowni, elewacja frontowa, część prawa, niska. Dawne okna: do piwnicy i na parterze - do dawnej kaziemki. Fot. autora J.C. z pocz. 08.1990 r.

11. 35. SOPOT - Budynek poprodukcyjny dawnej gazowni, zwieńczenie wysokiej /środkowej/ części ściany frontowej oglądanej od wschodu - wnętrza III-ej kondygnacji odbudowanego budynku. Widoczne otwory/po dobijających dawniej/po płatwiach dwuspadowego dachu nad otwartą do piecowni konstrukcją dachu. Widoczne są tutaj górne partie dawnych okien dzisiaj rozcięte dobijającymi do ściany frontowej stropem. Widoczna też ocieplająca warstwa w trakcie budowy od wnętrza budynku. Fot. autora J.C. z 06.1990 r.

11. 36. SOPOT - J.w. ta sama ściana z dobijającymi do niej ceownikowymi płatwiami montowanej więzby. Fot. J.C. z 08.1990r.

- il. 37. SOPOT - To samo okno z il. 32 widziane od wnętrza. Widoczne ościeżnice okna pogrubione przez warstwę ocieplającą, umożliwiającą wmontowanie tam nawet okna skrzynkowego. Fot. autora J.C. z 08.1990 r.
- il. 38. SOPOT - Budynek poprodukcyjny dawnej gazowni, elewacja frontowa - okno lewe części wysokiej, obecnie w pomieszczeniu klatki schodowej, w widoku od wnętrza. Poziome nadproże okna warstwy ocieplającej nie odpowiada kształtowi okna dawnego. Fot. autora J.C. z 08.1990 r.
- il. 39. SOPOT - To samo okno /lewe/ z il. 30 widziane od wnętrza. Błędnie - w stosunku do zabytkowego okna - rozwiązane schody uniemożliwiają wstawienie tu otwieranego okna, zarówno skrzynkowego jak również zespolonego. Zaproponować można jako jedyne rozwiązanie - okno podnoszone, w jego dolnej części. Fot. autora J.C. z 08.1990 r.
- il. 40. SOPOT - To samo okno /środkowe/ z il. 30 widziane od wnętrza. Zwężenie okna od wnętrza przez błędnie wytyczoną ścianę, która powinna się była licować z ościeżem zabytkowego okna stworzy dodatkowe trudności zarówno w zaprojektowaniu jak też zamontowaniu wewnętrznego okna. Należy przewidzieć tutaj także okno podnoszone /wzgl. opuszczane/ albo niezależne dwa okna: pod i nad dobijającym tu stropem między II i III kondygnacją budynku.
- il. 41. SOPOT - To samo okno /prawe/ z il. 30 - jego górna część widziana od wnętrza III kondygnacji, wystająca nad płytę stropu dobijającego do ściany szczytowej - jedynie na dwie wyrstwy cegieł. To okno wymaga również specjalnego opracowania prawdopodobnie także okna podnoszonego z jego dolnej części podstropowej. Fot. autora J.C. z 08.1990 r.
- il. 42. SOPOT - Zabytkowa krokiew z dawnego dachu nad budynkiem poprzecznym wschodniej części gazowni. W przypadku rekonstrukcji jego całości lub części, odtworzoną więźbę dachu należy wzorować na dawnej. Fot. autora z 08.1990 r.
- il. 43. SOPOT - Odbudowywana bryła dawnej gazowni oglądana od lewej strony zbiornika /zachodniej/. Fot. autora z 08.1990r.
- il. 44. SOPOT - Ta sama bryła w widoku z pod prawej /wschodniej/ strony zbiornika gazowego. Fot. autora z 08.1990 r.

- il. 45. Ściana boczna, południowa, środkowego budynku /nawy/ dawnej gazowni - w odbudowie. Widoczne betonowe podpory wystające ze ściany na przyjęcie konstrukcji dachowej części niskiej /południowej/ budynku. Fot. autora J.C. z 06.1990 r.
- il. 46. Ta sama ściana przy zejściu z klatki schodowej /tylnej/ na niższy poziom kondygnacji w tym południowym skrzydle budynku. Widoczne 7 warstw dawnej ściany, rozdzielającej piecownię od oczyszczalni gazowni. Fot. autora J.C. z 06.1990 r.
- il. 47. Budynek produkcyjny dawnej gazowni, lewa /południowa/ część elewacji tylnej współcześnie odbudowywanej. Fot. autora J.C. z 08.1990 r.
- il. 48. Dalsza partia tej niskiej elewacji tylnej dawnej gazowni, w odbudowie ze zmienionym układem otworów okiennych. Widok od wschodu. Fot. autora z 08.1990 r.
- ~~il. 48.~~
il. 49. Widok od północy zabytkowego komina dawnej gazowni w Sopocie na tle pilastrowej ściany tylnej budynku produkcyjnego. Fot. autora J.C. z 06.1990 r.
- il. 50. Widok dolnej partii zabytkowego komina z poziomu drugiej kondygnacji odbudowywanego budynku dawnej gazowni w Sopocie. Widoczny fragment zachowanego naroża zabytkowej partii budynku pod częścią odbudowywaną. Fot. autora J.C. z 06.1990 r.
- il. 51. Widok dolnej części tylnej partii elewacji budynku dawnej gazowni w Sopocie, z partiami oryginalnych fragmentów dawnej tylnej ściany oglądanej od wschodu. Fot. autora J.C. z 08.1990 r.
- il. 52. Widok dalszej części odbudowywanej tylnej elewacji budynku dawnej gazowni w Sopocie z oryginalnym pilastrem odgraniczającym tę część budynku od partii wykorzystywanej jako skład opału. Fot. autora J.C. z 08.1990 r.
- il. 53. Zachowany fragment oryginalnej ściany dawnej elewacji tylnej - części północnej budynku gazowni przeznaczonego na skład opału. Fot. autora J.C. z 08.1990 r.
- il. 54. Widok oryginalnego pilastra z dawnej gazowni w Sopocie, wymienionego w il. 52. W głębi widoczna konstrukcja współczesnej więzby dachowej; Fot. autora J.C. z 08.1990 r.
- il. 55. Odbudowywana wschodnia ściana dawnego budynku gazowni w Sopocie zamykająca dawniej od wschodu skład opału. Widok od wnętrza. Fot. autora J.C. z 08.1990 r.
- il. 56. ściana j.w. widziana od zewnątrz, z pld.-wschodu.

- il. 57. Sciana j.wyż. widziana od zewnątrz ze wschodu w trakcie jej odbudowy. Fot. autora J.C. z 08.1990 r.
- il. 58. Płn.-zachodnie naroże dawnego składu opału obecnie przebudowane przez założenie zdwojonych wysokich na 2,40 m okien w miejsce pojedynczych 1-metrowej wysokości - w ścianie prawej /północnej/. W ścianie lewej widoczna część zamurowanego dawnego wjazdu od zachodu, zamienionego na okno. Widok wewnętrzny. Fot. autora J.C. z 06.1990 r./por. il.28/.
- il. 59. Para okien widzianych od wnętrza w północnej ścianie odbudowanej w 1950 r. dawnego składu opału gazowni w Sopocie. Fot. autora z 08.1990 r.
- il. 60. Sciana zachodnia dawnego składu opału gazowni w Sopocie widziana od wnętrza tej hali. Widoczny zarys zamurowanego okna. Fot. autora J.C. z 06.1990 r.
- il. 61. Dawny magazyn, warsztat i garaże gazowni w Sopocie zlokalizowany we wschodniej części terenu. Widok budynku od południowego zachodu. Fot. autora J.C. z 08.1990 r.
- il. 62. Domek majstra gazowego zachowany w niezmienionym stanie. Widok od płd.-zachodu. Fot. autora J.C. z 08.1990 r.
- il. 63. Widok od północy nowego garażu-magazynu benzolu z 1928 r - prawa /zachodnia/ część budynku. Fot. autora J.C. z 08.1990 r.
- il. 64. Widok części ~~pr~~awej w.wym budynku wg fot.autora z 08.1990r.
- il. 65. Widok od zachodu zbiornika gazu z lat 50-ych wzniesionego
- il. 66. na terenie gazowni w Sopocie. Fot. autora J.C. z 08.1990 r.
- il. 67. Budynek stacji redukcyjnej gazu zlokalizowany na terenie dawnej gazowni w Sopocie. Widok od południowego-wschodu. Fot. autora J.C. z 08.1990 r.
- il. 68. Budynek j.wyż. widziany od płn.-wschodu. Fot. autora J.C. z 08.1990 r.

